

USTALENIE I ZAPRZECZENIE MACIERZYŃSTWA

Macierzyństwo należy rozumieć dwojako. Czym innym jest bowiem macierzyństwo prawne, a czym innym biologiczne. Wraz z rozwojem medycyny, w tym metod zapłodnienia in vitro, często bywa tak, że macierzyństwo i ojcostwo biologicznie rozjeżdża się z tymi w rozumieniu prawnym. Według prawa bowiem matką dziecka, jest kobieta, która je urodziła. Jednak coraz częściej można spotkać się z tym, że biologicznie nic jej z dzieckiem nie łączy. Dla odróżnienia pojęć macierzyństwo/ojcostwo prawne, a biologiczne, można przywołać przykład adopcji. Adopcyjni rodzice dziecka są bowiem najczęściej rodzicami tylko w rozumieniu prawnym, a rodzicami w rozumieniu biologicznym, będą zawsze rodzice naturalni, którzy z jakichś względów nie mogli zająć się wychowaniem dziecka.

Na podanych przykładach widać więc bardzo wyraźnie, jak różnymi kwestiami są macierzyństwo prawne i biologiczne. Stosunek macierzyństwa jest chroniony i otoczony opieką przez Konstytucję RP. Powstaje z chwilą narodzin dziecka, tak samo jak stosunek prawny ojcostwa. Natomiast stosunki biologiczne powstają już z chwilą poczęcia. Bazują one bowiem na zdarzeniach faktycznych, na genetycznym pochodzeniu dziecka od jego rodziców. Stosunek prawny będzie natomiast funkcjonował w oparciu o potrzebę zgodności aktu cywilnego z rzeczywistością. Bywają sytuacje, w których został sporządzony akt urodzenia dziecka, w którym matka dziecka nie została w nim wpisana. Dzieje się tak, jeśli rodzice będą wpisani jako nieznanymi lub jeśli macierzyństwo zostało zaprzeczone prawomocnym wyrokiem sądu. Co może zrobić matka pominięta w akcie urodzenia dziecka? Może ona wnieść powództwo o ustalenie macierzyństwa.

Wytoczenie powództwa nie wymaga zachowania żadnego terminu, a pozew złożyć należy do sądu rejonowego właściwego dla miejsca zamieszkania pozwanego. Powództwo o ustalenie macierzyństwa wytacza matka przeciwko dziecku lub dziecko przeciwko matce. Jeśli jednak osoba, przeciwko której mielibyśmy skierować pozew nie żyje, musimy ją kolokwialnie „zamienić” na kuratora ustanowionego przez sąd opiekuńczy. W sytuacji, w której dziecko zmarło przed osiągnięciem pełnoletności, matka może wytoczyć powództwo o ustalenie macierzyństwa do dnia, w którym dziecko osiągnęłoby pełnoletność. Jeśli więc dziecko zmarło w miesiąc przed swoimi 18-stymi urodzinami, to stosunek macierzyństwa między nim a jego matką, może zostać orzeczony i utrzymany jeszcze przez ten miesiąc, którego brakowało dziecku do osiągnięcia pełnoletności. Natomiast w sytuacji, w której dziecko wytoczyło owe powództwo, a następnie zmarło, ustalenia macierzyństwa mogą się domagać jego zstępni, tj. potomkowie w linii prostej, np. syn, wnuk, prawnuk. Postępowanie ulega zawieszeniu i następnie umorzone, jeśli w ciągu roku od dnia wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania, zstępni nie zgłoszą wniosku o jego podjęcie.

Trzeba pamiętać, że ustalenia macierzyństwa można żądać tylko wobec dziecka już narodzonego, ponieważ w sensie prawnym stosunek macierzyństwa powstaje dopiero z momentem urodzenia. Nie można więc żądać uznania, że stosunek istnieje, w sytuacji w której w ogóle nie powstał. Tak samo nie można żądać uznania macierzyństwa, kiedy to dziecko zostało przysposobione anonimowo - inaczej, całkowicie. Charakteryzuje się ono całkowitym związaniem dziecka z nową rodziną i traktowane jest pod każdym względem jako ich biologiczne dziecko. Otrzymuje ono nową

tożsamość, a więzy, stosunki z rodzicami biologicznymi zostają zerwane na trwałe, nie jest możliwe jakiegokolwiek „cofnięcie” tych konsekwencji. Dlatego w takiej sytuacji niemożliwe jest odniesienie sukcesu przy powództwie o uznanie macierzyństwa. Sukces na pewno będzie możliwy do osiągnięcia, jeśli kobieta wnosząca pozew jest faktycznie biologiczną matką dziecka. Dowody biologiczne są bowiem kluczowe dla uwzględnienia wniesionego powództwa w ogóle.

Matka nie może wytoczyć powództwa o ustalenie macierzyństwa wobec dziecka, które osiągnęło już pełnoletniość (ukończenie 18. roku życia lub zawarcie małżeństwa). Od tej chwili jedynie ono samo oraz prokurator mogą żądać ustalenia macierzyństwa.

Co do zasady w postępowaniu o uznanie macierzyństwa, nie będzie uczestniczył, jako strona, mąż matki biologicznej. Jednak proces taki będzie dotyczył domniemania pochodzenia od niego, jako męża ewentualnej matki. Z tego względu sąd informuje go o tym, że takie postępowanie się toczy, przesyłając mu przy tym odpis pozwu jego żony. Wtedy dany mężczyzna może dokonać tzw. interwencji ubocznej. Zgłasza ją każdy kto jest osobiście i bezpośrednio zainteresowany wynikiem postępowania, czyli w przypadku postępowania o uznanie macierzyństwa, uprawnienie męża powódki w tym przedmiocie jest bezsprzeczne.

Jeśli w postępowaniu o ustalenie macierzyństwa, zapadnie wyrok pozytywny i sąd uzna powódkę za matkę dziecka, mamy do czynienia z wyrokiem, który jest skuteczny również wobec osób trzecich, jak i z mocą wsteczną - od chwili urodzenia się dziecka. Orzeczenie takie tworzy władzę rodzicielską i obowiązek alimentacyjny, a dziecko uzyskuje nazwisko ojca lub matki. Pomiędzy kobietą – matką, a dzieckiem tworzy się stosunek prawny, tak samo jak między dzieckiem a mężem tej kobiety. Wytworzenie się tego drugiego stosunku spowodowane jest obowiązywaniem domniemania ojcostwa mężczyzny pozostającego w małżeństwie.

Tak oto wygląda proces ustalenia macierzyństwa, ale tak jak można je ustalić, można również jemu zaprzeczyć. Bywa tak bowiem, że w akcie urodzenia, jako matka wpisana jest kobieta, która w rzeczywistości matką danego dziecka nie jest. Powody takich błędów mogą być różne. Poczynając od zwykłych błędów urzędniczych, kończąc nawet na popełnianych z premedytacją przestępstwach. Aby zaprzeczyć, że jest się matką danego dziecka należy wytoczyć powództwo o zaprzeczenie macierzyństwa.

Powództwo może być wniesione przez osobę, która jest osobiście i bezpośrednio zainteresowana wynikiem sprawy, ale już nie w kwestii majątkowej. Uprawnieni będą więc na pewno rzeczywista matka dziecka, kobieta i mężczyzna błędnie ustaleni w akcie urodzenia jako rodzice oraz same dziecko. Ich spadkobiercy nie będą mieli takiego uprawnienia. Będąc kobietą, błędnie wpisaną jako matka w akt urodzenia, pozew kierujemy przeciwko dziecku. Będąc natomiast faktyczną matką dziecka, pozew kierujemy przeciwko kobiecie wpisanej w akt urodzenia jako matka i przeciwko dziecku, a jeśli kobieta ta nie żyje, tylko przeciwko dziecku. Powództwo może być również wytoczone przez samo dziecko i wtedy będzie skierowane przeciwko kobiecie wpisanej w akt urodzenia jako matka lub przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd opiekuńczy. Wspomnieć należy również mężczyznę, który będąc w związku małżeńskim z kobietą, wpisana w akt urodzenia jako matka dziecka, sam przy pomocy domniemania został ustalony jako ojciec dziecka. Aby temu zaprzeczyć, również on może wytoczyć powództwo o zaprzeczenie macierzyństwa tej kobiety – swojej żony. Pozew będzie musiał skierować przeciwko niej i dziecku, a jeśli kobieta nie żyje, tylko przeciwko dziecku. Mężczyzną uprawnionym będzie też ten mężczyzna, który nie będąc mężem tej kobiety, uznał swoje ojcostwo względem dziecka oraz ten, którego ojcostwo zostało uznane sądownie, na podstawie tego, że obcował z kobietą w okresie, w którym dziecko się poczęło.

Matka dziecka oraz kobieta, która błędnie widnieje w akcie urodzenia jako matka, mają rok na wniesienie pozwu o zaprzeczenie macierzyństwa. Termin ten zaczyna biec od dnia sporządzenia aktu urodzenia dziecka. Mężczyzna, którego ojcostwo zostało ustalone w oparciu o błędnie wypełniony akt

urodzenia również ma rok na wniesienie powództwa, jednak termin liczymy nie od dnia sporządzenia aktu, ale od dnia, w którym mężczyzna dowiedział się, że kobieta wpisana do aktu urodzenia jako matka, w rzeczywistości nie urodziła dziecka.

Trzeba mieć na względzie, że czasem pozew o zaprzeczenie macierzyństwa będzie podlegał odrzuceniu z uwagi na zasady współżycia społecznego. W tym wypadku może być to uzasadnione przypuszczenie, że w wyniku zaprzeczenia macierzyństwa i ujawnienia kto jest rzeczywistą matką dziecka, mogłoby to wywołać u dziecka szoku psychicznego, czy skutkować innymi groźnymi dla niego następstwami. Jeśli jednak dziecko ma świadomość jaki jest prawdziwy stan rzeczy, nie ma takiej obawy i pozew może być jak najbardziej przez sąd uwzględniony.

Inaczej wygląda liczenie terminu, kiedy to pozew składa dziecko. Ma ono na to bowiem rok, ale od dnia, w którym dowiedziało się, że jego matką jest inna kobieta niż ta wpisana w akt urodzenia. Natomiast ważne jest przy tym, by pamiętać, że termin ten zaczyna biec wyłącznie wtedy, kiedy dziecko jest już pełnoletnie. Jeśli więc dowiedziało się o swoim prawdziwym pochodzeniu przed osiągnięciem 18. roku życia, bieg terminu nie rozpocznie się wraz z tym dniem, ale z dniem ukończenia przez dziecko 18 lat. W sytuacji, w której w trakcie biegu terminu na wniesienie pozwu, dziecko zapadło na chorobę psychiczną, czy inne zaburzenia psychiczne, a nie zostało ubezwłasnowolnione, może ono wytoczyć powództwo o zaprzeczenie macierzyństwa w ciągu roku od dnia ustania choroby. Jeśli natomiast dziecko zostało w ciągu biegu terminu, ubezwłasnowolnione całkowicie, to prawo do wytoczenia powództwa przechodzi na jego przedstawiciela ustawowego i może on to zrobić też w ciągu roku, ale od dnia ustanowienia go przedstawicielem ustawowym dziecka. Jeśli nie zrobił tego we wskazanym terminie, to może to zrobić dziecko, w ciągu roku od uchylenia jego ubezwłasnowolnienia.

Jeśli dziecko umrze przed wytoczeniem powództwa, nikt już nie może tego zrobić, oprócz prokuratora. Może on bowiem wnieść taki pozew ze względu na dobro zmarłego dziecka lub ochronę interesu społecznego. Prokuratora nie wiążą żadne terminy, jednak ma on możliwość wniesienia pozwu tylko, jeśli dziecko zmarło przed osiągnięciem pełnoletniości. W sytuacji, w której zmarło będąc pełnoletnim, prokurator nie może wnieść powództwa. Jeśli natomiast dziecko zmarło już w trakcie trwania postępowania, to zaprzeczenie macierzyństwa nadal może zostać orzeczone. W sytuacji, w której w tym toczącym się postępowaniu, powodem było dziecko, to zaprzeczenia mogą dochodzić jego zstępnicy, czyli potomkowie.

Podstawa prawna:

- ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1359)
- ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks Cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.)

Zadanie realizowane przez Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Obywatelskiej CIVIS SUM finansowane ze środków przekazanych przez Powiat Nowosolski na podstawie umowy o powierzenie realizacji zadania publicznego pn. „Prowadzenie punktu nieodpłatnej pomocy prawnej i punktu nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego oraz realizacja zadań z zakresu edukacji prawnej w powiecie nowosolskim w 2022 r.”